

การพัฒนารูปแบบธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม กรณีศึกษา ชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ธัญมถล คุ่มเสาร¹, นริรัชช์ แก้วฉวี¹, ดวงนภา จุฑา¹, อภัสรา ปัญจกะบุตร¹, และประพนธ์ เล็กสุมา²

¹สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

²อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Tanya.Khumsao.Beam13@gmail.com

บทคัดย่อ

ในการศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม กรณีศึกษา ชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ของชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการจัดทำที่พักโฮมสเตย์ด้วยระบบธุรกิจเพื่อสังคม 3. เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนบ้านยางพัฒนาสู่ธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า และกลุ่มผลิตภัณฑ์สินค้า โอท็อปนวัตกรรม จำนวน 22 คนและใช้เทคนิคเดลฟายในการเก็บข้อมูลแบบสอบถามจำนวน 3 รอบ กับผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้านการท่องเที่ยวชุมชน ด้านธุรกิจเพื่อสังคม ด้านที่พักโฮมสเตย์และด้านนักท่องเที่ยว จำนวน 11 คน โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน และพิสัยระหว่างควอไทล์ในการวิเคราะห์ข้อมูล จากนั้นนำเสนอผลการศึกษตามวัตถุประสงค์ผลการวิจัยพบว่า

1. อดีตบ้านยางพัฒนามีต้นยางนาขึ้นเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงช่วยกันตั้งชื่อว่า บ้านยาง และได้มีการเปลี่ยนชื่อในภายหลังว่า บ้านยางพัฒนา คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรที่เป็นการทำตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งมีเอกลักษณ์โดดเด่นคือชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่ตอนนี้ภายในชุมชนได้พยายามรื้อฟื้นวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาทั้งการประกอบพิธีกรรม การทอผ้าและมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ รวมถึงเป็นชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม 1 ใน 21 แห่งของจังหวัดนครปฐม

2. จากการศึกษาเรื่องหลักการสร้างที่พักโฮมสเตย์และองค์ประกอบธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม พบว่าองค์ประกอบของธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านที่ 1 ด้านที่พัก องค์ประกอบด้านที่ 2 ด้านกิจกรรม องค์ประกอบด้านที่ 3 ด้านการบริหารจัดการ และ องค์ประกอบด้านที่ 4 ด้านการพัฒนาสังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อม

3. จากการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชนบ้านยางพัฒนาสู่ธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคมแบ่งออกเป็น 4 แนวทาง คือ 1. การพัฒนาด้านที่พัก 2. การพัฒนาด้านกิจกรรม 3. การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ และ 4. การพัฒนาด้านการพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ / โฮมสเตย์ / ธุรกิจเพื่อสังคม

The Specific Development of Social Enterprise for Homestay Management : A Case Study of Yangpatthana Village, Kampangsan District, Nakhon Pathom Province.

Tanyakamon Khumsao¹, Nareerak Keawchawee¹, Duangnapha Jukham¹,
Apassara Panjakaboot¹, and Prapon Leksuma²

¹Tourism and Hotel Program Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Pathom Rajabhat University
Lecturer in the Department of Tourism and Hotel Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Pathom Rajabhat University

Tanya.Khumsao.Beam13@gmail.com

Abstract

This research aimed to: 1.study the context of Ban Yang Pattana community, Kamphaeng Saen District, Nakhon Pathom Province; 2.study the components of homestay with using social enterprise systems and 3.to create developmental guidelines of Ban Yang community into a social enterprise of homestay management. It was a qualitative research using in-depth interviews with 22 key informants involved in the social homestay business, consisting of a leader group, entrepreneur groups and OTOP product groups. Delphi technique was used to collect data with 11 experts in various related fields, the technique was used with the experts 3 times. The groups of the experts, including tourism management field, Community - based Tourism field, Social Enterprise, homestay management field and tourist field. Data was analyzed by means, median and quartile. According to the objectives, the research found that

1. There were a lot of Dipterocarpus trees in Ban Yang Pattana community in the previous time. The villagers named, Ban Yang. Later, it was named to Ban Yang Pattana. Most of villagers were farmers who worked based on Sufficiency economy. It was also a unique Thai ethnic group, Thai Song Dam. It was an attempt to revive the culture in order to allow future generations to study the ritual, weaving and establishing a museum. Moreover, it would be one of the tourism community in 21 OTOP innovations in Nakhon Pathom.

2. According to the study of a principle of homestay establishment and components of social enterprise of homestay management, consisted of :1. Accommodation, 2. Activities, 3. Management and 4. the development of Social, community and environment.

3. Then analyzed the guidelines for Ban Yang community development into a social enterprise of homestay management divided into 4 approaches which were 1. accommodation development 2. activity development 3. management development and 4. community, social and environmental development.

Key word: The Specific Development / Homestay / Social Enterprise

1. บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ประกอบกิจกรรมด้วยการนำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาผลิตบริการอย่างใดอย่างหนึ่งด้านการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสะดวกสบายหรือความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว ก่อเกิดรายได้มหาศาลให้แก่ประเทศและชุมชนท้องถิ่นทั้งยังสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นอันดับหนึ่งและอุตสาหกรรมที่ผลักดันให้เศรษฐกิจของประเทศให้ดีขึ้น (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2555) รัฐบาลเห็นถึงการกระจายรายได้ของการท่องเที่ยวไปสู่ชาวบ้านโดยตรงจากการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อให้เกิดกระแสทางการเงินด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวลงไปสู่เศรษฐกิจของประเทศซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐที่ต้องการให้เศรษฐกิจขับเคลื่อนประเทศ(ยุทธศักดิ์ สุภสร, 2562) ซึ่งภาครัฐยังมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มาในรูปแบบของธุรกิจโฮมสเตย์ (ส่วนเศรษฐกิจรายสาขา ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจ ธุรกิจและเศรษฐกิจฐานราก ธนาคารออมสิน, 2562) ซึ่งโฮมสเตย์เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นโดยชุมชนได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้รักธรรมชาติ (tourism council of Thailand, 2562) ทั้งนี้ยังพบว่า การจะแหวกวงล้อมไปหารูปแบบการท่องเที่ยวโดยเฉพาะโฮมสเตย์ตามชุมชนท้องถิ่นอื่นที่ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวของตนเองยังไม่ปรากฏมากนัก เนื่องจากทั้งความไม่กล้าแสวงหาความแตกต่างและความไม่มั่นใจในความปลอดภัยที่จะได้รับของตัวนักท่องเที่ยวเองจากการแสวงหาโฮมสเตย์ใหม่ๆ และความที่แต่ละชุมชนยังไม่เห็นศักยภาพของตนว่ามีสิ่งใดน่าสนใจพอที่จะทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้บ้าง ทั้งที่โฮมสเตย์ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวแต่เป็นเพียงการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเท่านั้น (วิชญ์ บุญมารัตน์, 2555)

ปัจจุบันมีการเกิดธุรกิจรูปแบบใหม่ที่ตอบสนองความต้องการต่อเจ้าของกิจการและเป็นประโยชน์แก่สังคมที่เรียกว่ากิจการเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise (SE) คือ กิจการที่มีจุดมุ่งหมายหลักในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กลไกการบริหารจัดการที่ดีของภาคธุรกิจมาบวกกับความรู้และนวัตกรรมสังคม มีความยั่งยืนทางการเงินจากรายได้หลักที่มาจากสินค้าหรือบริการโดยไม่ต้องพึ่งพาเงินบริจาค และมีการนำผลกำไรที่เกิดขึ้นไปลงทุนซ้ำเพื่อขยายผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้น SE มีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและบริการที่มีมูลค่าหรือคุณค่าส่งมอบที่กลุ่มลูกค้ายินดีจ่าย ดังนั้นรายได้จะโยงกับคุณภาพ ไม่ใช่ความสงสารหรือเห็นใจ จุดต่างสำคัญจึงอยู่ที่รูปแบบการดำเนินการและโอกาสความยั่งยืนทางการเงินขององค์กรและสนับสนุนต่อการท่องเที่ยวชุมชน (สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส. – TSEO, 2562)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism : CBT) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนเข้ามามีบทบาทเป็นเจ้าของ การบริหาร การจัดการ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวส่วน

ใหญ่ชุมชนได้รับผลประโยชน์ ก่อประโยชน์ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (นิพล เชื้อเมืองพาน, 2557 : 32) ซึ่งประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอยู่ทุกภูมิภาค สำหรับภาคกลางมีแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่น่าสนใจ เช่น จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดนครปฐม (เที่ยวท้องถิ่นไทย อเมซิ่งไทยแลนด์, 2562)

ชุมชนบ้านยางพัฒนาเป็นหนึ่งในชุมชนที่อยู่ในจังหวัดนครปฐมชุมชนหนึ่งที่อยู่ใน ตำบลบ้านยาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดกาญจนบุรี แต่เดิมพื้นที่ตำบลบ้านยางอยู่ในเขตจังหวัดราชบุรี เมื่อประมาณ พ.ศ. 2484 ทางราชการได้จัดแบ่งเขตตำบลต่าง ๆ ใหม่ โดยใช้คลองบ้านยาง (ท่าผาบางแก้ว) เป็นแนวเขต และต่อมาได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นตำบล เรียกว่า “ตำบลบ้านยาง” มาจนทุกวันนี้ อาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ ทำสวนทำไร่ สาธารณะประโคมทั่วไปมีไฟฟ้าใช้ทุกบ้านและทุกหลังคาเรือนในเขตบริการ โทรศัพท์ มีโทรศัพท์สาธารณะ และโทรศัพท์ประจำสถานีราชการ กับบางส่วนของบ้านผู้นำท้องถิ่น และผู้ประกอบการค้าบางรายการเดินทางจากตัวอำเภอกำแพงแสนและจังหวัดนครปฐม (ไทยตำบลต่อท่อม, 2562)

ชุมชนบ้านยางพัฒนาต้องการให้ชุมชนเป็นที่รู้จัก อยากให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ และชาวบ้านอยากทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์เพื่อให้มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว แต่ชาวบ้านไม่รู้ว่าจะต้องเริ่มจากจุดใด ดังนั้นผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญและสนใจที่จะศึกษาหาแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อพัฒนาให้บ้านยางพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีธุรกิจที่ผูกประเภโฮมสเตย์ มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวได้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจในเรื่องของปัญหาของการจัดกิจกรรมที่ไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวตามคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชน คณะผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม กรณีศึกษา ชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เพื่อศึกษาหาแนวทางให้ชุมชนบ้านยางพัฒนามีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น สร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยว และเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงที่ได้รับความนิยมมากขึ้นในอนาคตภายใต้การทำธุรกิจต่อสังคม อีกทั้งสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเพิ่มขึ้นเพื่อนำมาพัฒนาชุมชนบ้านยางพัฒนาต่อไปอีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ของชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
- 2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการจัดทำที่พักโฮมสเตย์ด้วยระบบธุรกิจเพื่อสังคม
- 2.3 เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม

3. ขอบเขตการวิจัย

การพัฒนาแบบธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม กรณีศึกษา ชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาและหาข้อมูลดังหัวข้อดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ : ชุมชนบ้านยางพัฒนา ตำบลบ้านยาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตด้านเนื้อหา : คณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม(Social Enterprise : SE) เพื่อการท่องเที่ยวในธุรกิจโฮมสเตย์ ของชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม นำมาใช้ในการสร้างธุรกิจโฮมสเตย์ของชุมชน โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการ

ท่องเที่ยว แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับโฮมสเตย์ การมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับบริบทชุมชนบ้านยางพัฒนา เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยองค์ประกอบของรูปแบบธุรกิจโฮมสเตย์ และรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม โดยการใช้ทฤษฎีเดลฟายเทคนิค (Delphi technique) ในการวิเคราะห์ให้เป็นโมเดลธุรกิจโฮมสเตย์ด้วยระบบธุรกิจเพื่อสังคม

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย : คณะผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มเป้าหมายแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังต่อไปนี้ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้นำชุมชน / กลุ่มที่ 2 ผู้ประกอบการร้านค้า,ร้านอาหาร / กลุ่มที่ 3สินค้าโอท็อปนวัตกรรม / กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ 4.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการท่องเที่ยว 4.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวชุมชน 4.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านธุรกิจเพื่อสังคม 4.4 ผู้เชี่ยวชาญด้านที่พักโฮมสเตย์ 4.5 ผู้เชี่ยวชาญด้านนักท่องเที่ยว
ขอบเขตด้านเวลา : ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2562 – ธันวาคม 2562 เป็นระยะ 5 เดือน

4. ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานวิจัย

คณะผู้จัดทำแบ่งขั้นตอนของการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอนหลักๆโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของขั้นตอนที่ 1 จะทำการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยเรื่องการศึกษามอเดลธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม กรณีศึกษา ชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการใช้ในการศึกษาและกำหนดขอบข่ายข้อมูลที่ต้องการให้ครอบคลุมกรอบการศึกษา เพื่อให้ได้มาในประเด็นที่ต้องการศึกษาหาข้อมูลประกอบกับการสร้างแบบสัมภาษณ์โดยใช้แบบประเมินตามทฤษฎีเดลฟาย(Delphi) ในการเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญที่พิจารณาการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง(Purposive Sampling) เนื่องด้วยเป็นการศึกษาที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ศึกษาในครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาบริบทพื้นที่

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาข้อมูลพื้นที่บริบทชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลชุมชนโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับประชากรในชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ประกอบการ และประชากรในชุมชนบ้านยางพัฒนา โดยเครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเริ่มกระบวนการทำงานจากการออกแบบแบบสอบถามส่งให้กับที่ปรึกษาเพื่อนำไปสัมภาษณ์กับประชากรในชุมชน และผู้วิจัยใช้เครื่องบันทึกเสียงในการเก็บข้อมูล การจดบันทึกข้อมูล หลังจากนั้นทำการถอดบทสนทนาการสัมภาษณ์ และจัดเรียงประเด็นตามแนวโน้มตามวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 3 นำแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลบริบทพื้นที่มาสร้างเป็นเครื่องมือให้สอดคล้องกับเนื้อหา รวมถึงนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาให้กับอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญได้ทำการตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของโครงสร้างคำถาม การใช้ภาษา ความครอบคลุมของเนื้อหาสาระ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อได้แบบสัมภาษณ์ที่ตรวจสอบเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงทำการขอหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัยและขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัย จากนั้นคณะผู้วิจัยจะส่งหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัยและขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ให้กับผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ล่วงหน้าอย่างน้อย 3 วันก่อนวันนัดสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ซึ่งวันนัดหมายได้นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญดูจำนวน 3 รอบ แบ่งออกเป็น ดังต่อไปนี้

รอบที่ 1 ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง(Structured Interview) เป็นรูปแบบคำถามปลายเปิดให้กับผู้เชี่ยวชาญเป็นการเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟาย(Delphi) โดยประเด็นคำถามจะเน้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

เกณฑ์การประเมินการจัดทำโมเดลธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับธุรกิจที่พิกโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย รวมถึงความเหมาะสมของเนื้อหาคำถาม ข้อมูลที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์ และปรับปรุงแก้ไขทางด้านภาษาตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละรอบ

รอบที่ 2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลรอบที่สอง โดยคณะผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญ มาทำการถอดข้อมูลและสรุปให้ได้เป็นข้อๆในแต่ละด้าน ซึ่งเป็นแบบการสอบถามปลายปิด วัดระดับค่าคะแนน 5 ระดับ (Rating Scale) มีด้วยกันทั้งหมด 5 ระดับ ตามแนวทางการสร้างมาตราวัดเจตคติแบบลิเคิร์ต(Likert Scale) จากนั้นเสนอต่อที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุงด้านภาษาและโครงสร้างของแบบสอบถามให้สมบูรณ์แล้วจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทำการวิเคราะห์แบบสอบถามและให้นำน้ำหนักความเป็นไปได้ในแต่ละข้อคำถาม

รอบที่ 3 การตอบแบบสอบถามในรอบสามผู้เชี่ยวชาญในแต่ละท่านจะทราบว่าตนมีความคิดเห็นหรือไม่แตกต่างจากผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นเพียงใด แต่ทั้งนี้ต้องแสดงผลประกอบด้วย ซึ่งผู้เชี่ยวชาญอาจยืนยันคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบจากเดิมได้ และสำหรับคำตอบที่ไม่ได้อยู่ในช่วงของพิสัยระหว่างควอไทล์นั้น ๆ และคำมธยฐานและฐานนิยมมาสรุปเป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสร้างโมเดลธุรกิจเพื่อสังคม สำหรับธุรกิจโฮมสเตย์ หากความคิดเห็นใดที่ไม่สอดคล้องคณะผู้ทำวิจัยจะนำมาอภิปรายผลหากเป็นประเด็นสำคัญและเป็นประโยชน์

5. การสรุปผล

5.1 ข้อมูลบริบทพื้นที่ชุมชนบ้านยางพัฒนา ตำบลทุ่งกระพังโหม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ชุมชนบ้านยางพัฒนามีชื่อมาจากประชาชนในพื้นที่ร่วมกันตั้งชื่อหมู่บ้านเพราะว่ามีต้นยางนาเป็นเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของหมู่บ้าน ต่อมาภายหลังได้มีการเปลี่ยนชื่อให้มีความไพเราะมากขึ้นจึงเปลี่ยนเป็น “บ้านยางพัฒนา” ประชาชนของหมู่บ้านยางพัฒนาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ และอยู่ในช่วงระหว่างการรื้อฟื้นวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษา คนในชุมชนมีความสามัคคีกันค่อนข้างมากเชื่อใจในผู้นำหรือผู้ใหญ่บ้าน อีกทั้งชุมชนบ้านยางพัฒนามีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือชุมชนชาวไทยทรงดำ ที่มีมาอย่างยาวนานตั้งแต่เริ่มสร้างชุมชนบ้านยาง โดยได้ตั้งเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำมาเป็นจุดเด่นส่วนหนึ่งของชุมชน ยังมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนคือ “ พออยู่ พอกิน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง”

5.2 ผลจากการสอบถามด้วยเดลฟายเทคนิคเกี่ยวกับองค์ประกอบการจัดทำที่พิกโฮมสเตย์ด้วยระบบธุรกิจเพื่อสังคม

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายในประเด็นที่เกี่ยวกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคมโดยสามารถสังเคราะห์ได้ 4 องค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วยด้านที่พัก ด้านกิจกรรม ด้านการบริหารจัดการและด้านการพัฒนาชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม จากนั้นผู้วิจัยนำองค์ประกอบไปเป็นแนวทางในการสอบถามแบบปลายปิดกับนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ โดยจากการสอบถามผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ประกอบของธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคมได้ 4 องค์ประกอบหลัก 16 องค์ประกอบย่อย จากนั้นผู้วิจัยนำองค์ประกอบไปสร้างเป็นแบบสอบถามและให้ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินแบบสอบถามในรอบที่ 2 และสามารถนำมาสรุปเป็นองค์ประกอบของธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคมได้ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1.ด้านที่พัก ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อยได้แก่ ห้องพักอยู่ภายในตัวอาคารเดียวกับเจ้าของบ้าน มีการให้บริการอาหารท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว มีการแบ่งสัดส่วนที่พักที่ชัดเจน ระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว มีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและได้มาตรฐาน องค์ประกอบที่ 2.ด้านกิจกรรม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อยได้แก่ มีการ

เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน มีกิจกรรมปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวอนุรักษ์วิถีชีวิต เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมในการพัฒนา สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบที่ 3. ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อยได้แก่ มีระบบการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม การบริหารจัดการดำเนินการโดยชุมชน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน มีการดำเนินธุรกิจอย่างโปร่งใสโดยการเปิดเผยบัญชีรายรับ-รายจ่ายภายในชุมชน มีเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจโดยไม่หวังผลกำไรสูงสุด แต่มุ่งเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม องค์ประกอบที่ 4. ด้านการพัฒนาชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อยได้แก่ มีการนำรายได้ไปพัฒนาสังคม มีการนำรายได้ไปพัฒนาชุมชน มีการนำรายได้ไปพัฒนาสิ่งแวดล้อม

5.3 ผลการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชนบ้านยางพัฒนาสู่ธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

แนวทางที่ 1 ด้านที่พัก 1.มีการวางแผนเตรียมพร้อมห้องพักให้นักท่องเที่ยว 2.ได้สัมผัสกับธรรมชาติเนื่องจากหลักการของที่พักโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ 3.มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อการรองรับที่เหมาะสมและมีคุณภาพ 4.มีการตรวจเช็คสภาพห้องพักและทำความสะอาดสม่ำเสมอ

แนวทางที่ 2 ด้านกิจกรรม 1.ทำกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยว โดยใช้วิถีชีวิตของชาวไททรงดำมาเป็นกิจกรรม 2.ปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวอนุรักษ์วัฒนธรรมไททรงดำ โดยการให้นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมที่เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การทำอาหารของชาวไททรงดำ 3.มีกิจกรรมที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน โดยการทำกิจกรรมที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4.มีกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้และมีประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวโดยกิจกรรมของชุมชนบ้านยาง

แนวทางที่ 3 ด้านการบริหารจัดการ 1.มีการนำรายได้จากชุมชนไปพัฒนา 2.มีการจัดระบบหมุนเวียนที่พักอย่างเป็นธรรม โดยจะมีการจัดคิวกระจายนักท่องเที่ยวไปให้ครบทุกบ้านจะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าพักบ้านของใครเพียงบ้านเดียว 3.สร้างระบบการจัดการขยะ เพื่อเป็นการลดขยะมูลฝอยและมีการคัดแยกขยะให้ถูกต้อง 4.มีการบริหารจัดการที่โปร่งใสและสามารถเปิดเผยให้ทุกคนภายในชุมชนได้รับรู้ถึงรายรับและรายจ่ายภายในชุมชน

แนวทางที่ 4 ด้านการพัฒนาชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม 1.นำรายได้ไปพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน 2.นำรายได้ที่ได้จากภายในชุมชนไปแก้ไขปัญหาภายในชุมชน 3.นำรายได้ที่ได้จากภายในชุมชนไปช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาสังคม

6. การอภิปรายผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม กรณีศึกษา ชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ของชุมชนบ้านยางพัฒนา

ชุมชนบ้านยางพัฒนาบ้านยางพัฒนามีชื่อมาจากประชาชนในพื้นที่ร่วมกันตั้งชื่อหมู่บ้านเพราะว่ามีต้นยางนาเป็นเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของหมู่บ้าน ต่อมาภายหลังได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น “บ้านยางพัฒนา” ประชาชนของหมู่บ้านยางพัฒนาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ และอยู่ในช่วงระหว่างการรื้อฟื้นวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษา คนในชุมชนมีความสามัคคีกันค่อนข้างมากเชื่อใจในผู้นำหรือผู้ใหญ่บ้าน อีกทั้งชุมชนบ้านยางพัฒนามีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือชุมชน

ชาวไทยทรงดำ ที่มีมาอย่างยาวนานตั้งแต่เริ่มสร้างชุมชนบ้านยาง โดยได้ตั้งเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำมาเป็นจุดเด่นส่วนหนึ่งของชุมชน ยังมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนคือ “พออยู่ พอกิน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง” โดยสอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการจัดทำที่พักโฮมสเตย์ด้วยระบบธุรกิจเพื่อสังคม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ พบว่า องค์ประกอบของธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคมที่ได้จากการสอบถามด้วยเดลฟาย โดยใช้เกณฑ์จากการหาค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ พบว่ามีองค์ประกอบ 4 ด้านได้แก่

องค์ประกอบด้านที่ 1 ด้านที่พัก มีจำนวนองค์ประกอบย่อย จำนวน 3 ข้อดังนี้ ได้แก่ มีการให้บริการอาหารท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว มีการแบ่งสัดส่วนที่พักที่ชัดเจน ระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว และมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและได้มาตรฐานระดับโฮมสเตย์

องค์ประกอบด้านที่ 2 ด้านกิจกรรม มีจำนวนองค์ประกอบย่อย จำนวน 3 ข้อดังนี้ ได้แก่ มีการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชน, การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา สังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ และมีกิจกรรมสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวจนเกิดการบอกต่อ

องค์ประกอบด้านที่ 3 ด้านการบริหารจัดการ มีจำนวนองค์ประกอบย่อย จำนวน 6 ข้อดังนี้ ได้แก่ มีระบบการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม,การบริหารจัดการดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชน,คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน,มีการดำเนินธุรกิจอย่างโปร่งใสโดยการเปิดเผยบัญชีรายรับ-รายจ่ายภายในชุมชน,มีเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจโดยไม่หวังผลกำไรสูงสุด แต่มุ่งเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมบางส่วน และมีการจัดการด้านสุขอนามัยและความปลอดภัย

องค์ประกอบด้านที่ 4 ด้านพัฒนาชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม มีจำนวนองค์ประกอบย่อย จำนวน 2 ข้อดังนี้ ได้แก่ มีการนำรายได้ไปพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม,มีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสพร้อมทั้งจุดประเด็นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาให้ธุรกิจชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยสอดคล้องกับงานวิจัยของโดยสอดคล้องกับนิคม หล้าอินเชื้อ (2557)และ ชูศรี วงศ์รัตน์ (2527: 26) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการใช้เทคนิคเดลฟายในการวิเคราะห์งานและวิเคราะห์

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนบ้านยางพัฒนาสู่ธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การใช้เดลฟายเทคนิควิเคราะห์องค์ประกอบของธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคมของชุมชนบ้านยางพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม สามารถนำผลมาสังเคราะห์ที่ได้มาสร้างเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนบ้านยางพัฒนาสู่ธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคมได้ 4 แนวทาง ดังนี้ 1.ด้านที่พัก 2.ด้านกิจกรรม 3.ด้านการบริหารจัดการ และ 4.ด้านการพัฒนาชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม

โดยสอดคล้องกับพจนานุกรม สนวนศรี (2546) และสินธุ์ สโรบล (2545: 172) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในท้องถิ่นต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติในพื้นที่อย่างยั่งยืนซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ 4 ด้านคือ 1.ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2.ด้านองค์กรชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน และมีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย 3.ด้านการจัดการ มีกฎ กติกา ในการ

จัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ และ 4. ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

7. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 7.1 ควรศึกษาความต่อเนื่องของการพัฒนารูปแบบโฮมสเตย์เพื่อสังคม ของชุมชนบ้านยางพัฒนา ตำบลทุ่งกระพังโหม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ที่จะมีต่อไปในอนาคตโดยการจัดทำเป็นคู่มือสำหรับธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อสังคม
- 7.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจเพื่อสังคม เนื่องจากทางชุมชนอาจยังไม่มีความรู้ทางด้านนี้และเพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ให้กับทางชุมชนในการจัดทำธุรกิจเพื่อสังคม
- 7.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการ ส่งเสริมโฮมสเตย์ให้เป็นธุรกิจเพื่อสังคม

8. บรรณานุกรม

- บุญเลิศ จิตต์วัฒนา. (2555). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พจนาน สนวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- นิคม หล้าอินเชื้อ. (2557). งานเชิงวิเคราะห์ Delphi Technique Analysis. การวิเคราะห์โสตทัศนศึกษาชำนาญการพิเศษ สำนักบริการวิชาการ,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนวย. (2547). ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สินธุ์ สโรบล (2545: 172). โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- กรุงเทพธุรกิจ. (2562). [ออนไลน์]. “ ธุรกิจเพื่อสังคม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : [http:// www.bangkokbiznews.com](http://www.bangkokbiznews.com), (วันที่ค้นข้อมูล : 9 สิงหาคม 2562).
- เที่ยวท้องถิ่นไทย. (2562). แหล่งท่องเที่ยวชุมชน. ค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2562. จาก www.lifelocal.com/lifestyle/ttf2019-2/.
- ไทยตำบลตอคอม. (2562). ชุมชนบ้านยางพัฒนา. ค้นเมื่อ 27 สิงหาคม 2562, จาก: <https://www.thaitambon.com/tambon/730125>.
- นิพล เชื้อเมืองพาน. (2547). การท่องเที่ยวโดยชุมชน. ค้นเมื่อ 6 ต.ค. 62, จาก <http://www.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/view>.
- วิษณุ บุญมาร์ตน์. (2555). การท่องเที่ยวโฮมสเตย์. ค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.academia.edu/29037616/การท่องเที่ยวโฮมสเตย์>.
- สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ. (2562). องค์กรกรกุลเหมือนกับSEหรือไม่. ค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2562, จาก <http://www.wearegreeners.com/greenblog/detail/18>.